

Βασίλης Μηνακάκης

Το τέλος του «κράτους πρόνοιας»

Στην πολιτική, και πολύ περισσότερο στη λεγόμενη κοινωνική πολιτική, οι συμβολισμοί κατέχουν σημαντική θέση, εκπέμπουν μηνύματα, σηματοδοτούν βαθύτερες τάσεις της κοινωνικής εξέλιξης.

Αυτή η διαπίστωση επιβεβαιώνεται και στον τρόπο με τον οποίο αποκαθλώνεται το τελευταίο διάστημα το «κράτος πρόνοιας», το «λαμπρότερο επίτευγμα της μεταπολεμικής περιόδου» (*International Herald Tribune*).

Ας πάρουμε όμως τα πράγματα με τη σειρά, ξεκινώντας από τις ΗΠΑ, οι οποίες βρίσκονται σε προεκλογική περίοδο. Ωστόσο, οι ανάγκες του προεκλογικού αγώνα αντί να ωθήσουν τους δύο βασικούς αντιπάλους, τον Μπιλ Κλίντον και τον Μπομπ Ντόουλ, σε κάποιες έστω φιλολαϊκές διακηρύξεις, τους ωθούν σ' ένα συναγωνισμό αντιλαϊκών υποσχέσεων στα θέματα της κοινωνικής πρόνοιας.

Έτσι, στα τέλη Ιουλίου, ο Δημοκρατικός πρόεδρος Μπιλ Κλίντον υπέγραψε το νόμο που ψήφισε το υπό ρεπουμπλικανικό έλεγχο Κογκρέσο, θέτοντας ουσιαστικά τέρμα σ' ένα σύστημα κοινωνικής πρόνοιας ηλικίας έξι περίπου δεκαετιών. Το νομο-

σχέδιο παρουσιάστηκε ως «μια ιστορική ευκαιρία που προσφέρει ο Λευκός Οίκος» στην ουσία όμως, πρόκειται για τη «μεγαλύτερη μέχρι τώρα αναθεώρηση μιας πολιτικής που ξεκίνησε από το “New Deal” του Ρούζβελτ» (*Καθημερινή*, 11/8/1996), ως αποτέλεσμα της οποίας «θα πρέπει να τριζονίζονται κόκκαλα των αμερικανών πρώην προέδρων Φραγκλίνου Ρούζβελτ και Λίντον Τζόνσον που εγκαθίδρυσαν το κράτος πρόνοιας στις Ηνωμένες Πολιτείες» (*Le Monde*, αναδημοσίευση *Το Βήμα*, 11/8/1996). Το εντυπωσιακό, σύμφωνα με την ίδια εφημερίδα, είναι ότι μ' αυτή την επιλογή, «παρραβιάζοντας ακόμα και τη φιλελεύθερη παράδοση του κόμματός του, ο πρόεδρος (σσ. Κλίντον) επιδιώκει τώρα να εμφανίσει το πρόσωπο ενός “Νεοδημοκρατικού” προσαρμοσμένου στη συντηρητική εξέλιξη της Αμερικής». Ταυτόχρονα, μ' αυτή την επιλογή ο Κλίντον επεδίωξε «να στερήσει το “χατί” της κοινωνικής πρόνοιας από τους ρεπουμπλικανούς» (*International Herald Tribune*, αναδημοσίευση *Καθημερινή*, 7/8/1996)! Μ' ανάλογο στόχο είχε εγκρίνει ένα σκληρό πρόγραμμα σημαντικών περικοπών της κοινωνικής πρόνοιας στην πολιτεία του Ουισκόνσιν «και μάλιστα με τρόπο βιαστικό,

προκειμένου να προλάβει επικείμενες εξαγγελίες του πολιτικού αντιπάλου του, Μπομπ Ντόουλ» (*Το Βήμα*, 26/5/1996). Στο ίδιο μήκος κύματος κινούνται και τα άλλα δύο πρόσφατα νομοσχέδια που υπέγραψε ο Αμερικανός πρόεδρος για τους κατώτατους μισθούς και τη μεταρρύθμιση του συστήματος υγείας, καθιστώντας σαφή την πρόθεσή του να ανταμείψει την εργαζόμενη μεσαία τάξη και να αδιαφορήσει πλήρως για τους άνεργους φτωχούς. «Πρόκειται», σημείωνε ο *Observer*, «για ένα Βικτωριανού τύπου διαχωρισμό μεταξύ “χρήσιμων και άχρηστων” φτωχών, όσων “άξιζούν” την κρατική μέριμνα και όσων δεν την “δικαιούνται”» (αναδημοσίευση *Καθημερινή*, 27/8/1996).

Ανάλογη είναι και η εικόνα στην Αγγλία, στη χώρα που έκανε την εμφάνισή του ο όρος *welfare state* (από τον αρχιεπίσκοπο του Καντέρμπουρυ, το 1941) και διακηρύχθηκαν (από το λόρδο Ουίλιαμ Μπέβεριτζ, το 1942) οι σύγχρονες δυτικές αρχές της κοινωνικής πολιτικής. Ο τίτλος της εφημερίδας *Guardian* ήταν πολύ χαρακτηριστικός: «Τελειώνει ο αιώνας, τελειώνει και το *welfare*». Το τέλος του «κράτους πρόνοιας» συνομολογήθηκε ταυτόχρονα από τα δύο κυριότερα κόμματα της Βρετανίας την περασμένη άνοιξη, με πρωτεργάτες τον Στέφεν Ντόρελ, υπουργό Υγείας της κυβέρνησης Μείτσορ, και τον Κρις Σμιθ, υπουργό Κοινωνικής Πρόνοιας στη σκιάδη κυβέρνηση των Εργατικών του Τόνι Μπλερ.

Ο πρώτος, παρουσιάζοντας τις μακροπρόθεσμες προτάσεις της κυβέρνησης των συντηρητικών, υποστήριξε ότι η βασική ευθύνη για την κοινωνική ασφάλιση και τις προϋποθέσεις εξασφάλισής της βαρύνει τον πολίτη. Ακόμα πιο κινικός ήταν ο Κρις Σμιθ, οι δηλώσεις του οποίου δείχνουν ότι

«οι ίδιοι (σσ. οι Εργατικοί), αλίμονο —όχι η Θάτσερ ή ο Μείτσορ— θα είναι αυτοί που πιθανότατα θα βάλουν στην άκρη» τις ιδέες του «κράτους πρόνοιας» (*Τα Νέα*, 13/5/1996). «Είναι καιρός», υποστηρίζει ο Σμιθ, «να ξεφύγουμε από τη στείρα διαμάχη που αντιπαράθετει το δημόσιο με τον ιδιωτικό τομέα και να δούμε πώς τα δυο αυτά στοιχεία μπορούν να συνδυαστούν, για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων όλων των πολιτών». «Η αρχή που πρέπει να επικρατεί», συνεχίζει, «είναι η διατήρηση του ρόλου του κράτους ως εγγυητή και ρυθμιστή των κοινωνικών παροχών, αλλά όχι απαραίτητως και προμηθευτή όλων αυτών». Όλ' αυτά, καταλήγει, θα επιτευχθούν μ' ένα «συνδυασμό κοινωνικών ευαισθησιών και πρακτικών αναλύσεων» και γι' αυτό συνιστά απερίφραστα στους Άγγλους να κάνουν ιδιωτική ασφάλιση (*The Guardian*, αναδημοσίευση *Καθημερινή*, 19/5/1996).

Προς αυτή την κατεύθυνση τα πράγματα κινούνται ήδη πολύ γρήγορα. Σύμφωνα με δημοσίευμα του *Observer* (αναδημοσίευση *Καθημερινή*, 2/7/1996), οι επικεφαλής δέκα από τις μεγαλύτερες ιδιωτικές ασφαλιστικές εταιρίες της Βρετανίας έχουν εξετάσει μυστικά το πώς ο κλάδος τους θα μπορούσε να αναλάβει τις «ευθύνες» του «κράτους πρόνοιας». Η ομάδα αυτή, που ονομάζεται «Ομάδα Μεταρρύθμισης της Πρόνοιας», πραγματοποίησε πολλές συναντήσεις τους τελευταίους μήνες (οι οποίες έχουν κρατηθεί μυστικές), κατόπιν αιτήματος της ίδιας της κυβέρνησης Μείτσορ.

Στο ίδιο πλαίσιο με τις ΗΠΑ και την Αγγλία κινούνται και οι εξελίξεις στη Γερμανία. Το στίγμα των αλλαγών είχε δώσει πριν δύο χρόνια η Deutsche Bank, η οποία υποστήριζε ότι το «κράτος πρόνοιας με τη σημερινή του μορφή αποτελεί πλέον ανα-

χρονισμό»! Αυτές, λοιπόν, τις αλλαγές ανέλαβε να κάνει πράξη τον περασμένο Μάιο η κυβέρνηση Κολ και μάλιστα μ' έναν τρόπο σαρωτικό. «Τα μέτρα αυτά», υποστηρίζει ο Τάκης Φωτόπουλος, «σηματοδοτούν κάτι πολύ βαθύτερο: την οριστική κατάρρευση των ονείρων των Ευρωπαίων σοσιαλδημοκρατών για τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής “κοινωνικής” οικονομίας της αγοράς, κατά το γερμανικό πρότυπο» (*Ελευθεροτυπία*, 26/5/1996).

Για τη σημασία και το χαρακτήρα αυτών των μέτρων είναι χαρακτηριστική και η γνώμη του Ιταλού κοινοτικού επιτρόπου Μάριο Μόντι (*La Repubblica*, 27/5/1996, αναδημοσίευση *Ριζοσπάστης*, 30/5/1996): «Ο Κολ είπε στους Γερμανούς ότι αν δεν επέμβουμε αμέσως σε είκοσι χρόνια οι συντάξεις δε θα μπορούν να πληρωθούν». Και ακόμα: «Εδώ και μερικά χρόνια υπάρχει μια νέα συνείδηση των ευθυνών μας, η οποία εδραιώνεται χάριν της γερμανικής κουλτούρας της σταθερότητας και της Συνθήκης του Μάαστριχ». Για τη σημασία του γερμανικού «πειράματος» ο Μόντι δήλωσε ότι «αν αυτά γίνονται στη Γερμανία, οι άλλοι δεν μπορούν να έχουν ένα γεναιόδωρο σύστημα πρόνοιας». Τέλος, σε ερώτηση για το αν συμβιβάζεται η αναζήτηση της κοινωνικής συναίνεσης με ανάλογα μέτρα, απάντησε με τον ακόλουθο κινικό τρόπο: «Όταν οι μεταρρυθμίσεις δεν έχουν εξηγηθεί και δεν τις συμμερίζονται επαρκώς, τότε υπάρχει κίνδυνος να μείνουν στη μέση, όπως συνέβη στη γαλλική κυβέρνηση Ζιπέ, το Νοέμβριο του 1995. Αλλά δεν μπορείς να περιμένεις επί μακρόν. Στη Γερμανία η κυβέρνηση φαίνεται να κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει χρόνος για να εξασφαλίσει τη συναίνεση όλων... Αλλά, εκτός από τις κοινωνικές και οι πολιτικοκοινοβουλευτικές συμφωνίες πρέπει να προσαρμοστούν στις

ταχύτερες αλλαγές της παγκόσμιας οικονομίας. Στο Βέλγιο η απαίτηση τήρησης του χρονοδιαγράμματος του Μάαστριχ είχε σαν συνέπεια την παραχώρηση έκτακτων εξουσιών στην εκτελεστική εξουσία, με στόχο τη μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος».

Ενδεικτικές για τις γενικότερες κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα ζητήματα της κοινωνικής πολιτικής είναι η γνωστή Λευκή Βίβλος (δες Β. Μηνακάκη, «Λευκή Βίβλος» της ΕΟΚ - *Ο Μεσαίωνας του 2000*, Στάχυ, 1994, ειδικά σσ. 138-142), το Πράσινο Βιβλίο για την Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική και η πρόσφατη έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Κοινωνική Προστασία στην Ευρώπη (δες *Καθημερινή*, 19/5/1996). Το πνεύμα αυτών των κατευθύνσεων έδινε ο επίτροπος για την απασχόληση και τις κοινωνικές υποθέσεις Π. Φλιν, στον πρόλογο του Πράσινου Βιβλίου: «Το υφιστάμενο πρόγραμμα κοινωνικής δράσης εγγίζει το φυσικό του τέλος». Και συνέχιζε, λέγοντας ότι ο ρόλος του «κράτους πρόνοιας» πρέπει να επανευθυγραμμισθεί με τις λειτουργίες της επιχείρησης, με την εξέλιξη στην αγορά εργασίας, με τις αλλαγές στη δομή της οικογένειας, με την αυξανόμενη ανεργία, τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό...». Με παραπλήσιο πνεύμα η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που προαναφέραμε διαπιστώνει μια σαφή τάση προς ιδιωτικοποίηση της περιθάλψης με δύο μορφές: αφενός τη διεύθυνση της ιδιωτικής περιθάλψης αυτής καθαυτής και, αφετέρου, την αύξηση της συμμετοχής των ασφαλισμένων στην ιατροφαρμακευτική δαπάνη.

Στις κατευθύνσεις που περιγράψαμε έχουν ήδη κινηθεί επίσης οι κυβερνήσεις της Γαλλίας (το προηγούμενο φθινόπωρο),

της Ιταλίας, της Σουηδίας — για ν' αναφέρουμε μερικά από τα πιο γνωστά παραδείγματα των τελευταίων 2-3 χρόνων. Σ' αυτές κινούνται ήδη και οι ελληνικές κυβερνήσεις, τόσο εκείνες της Ν.Δ. (ν. 1902/90, 1976/91 και 2084/94), όσο και αυτή του ΠΑΣΟΚ (με πιο πρόσφατα παραδείγματα τα 152 δις. που χάρισε με τροπολογία ο υπουργός Εργασίας Ευ. Γιαννόπουλος στους μεγαλοοφειλέτες εργοδότες και την ευνοϊκή αντιμετώπιση της έκθεσης του IOBE με θέμα «*Η κρίση της κοινωνικής ασφάλισης και οι κατευθύνσεις για τη μεταρρύθμιση του συστήματος*»).

* * *

Αυτές οι εκτεταμένες αναφορές, μαζί και η χρονική σύμπτωση των αλλαγών που προωθούνται, αποκαλύπτουν πρώτα τον πιεστικό τρόπο με τον οποίο τίθεται τελευταία το πρόβλημα της κοινωνικής ασφάλισης από τον επιχειρηματικό κόσμο, την Ευρωπαϊκή Ένωση και τις κυβερνήσεις και, δεύτερον την αναβαθμισμένη σημασία που αποκτά στα πλαίσια των συνολικότερων επιλογών τους και της αντιλαϊκής νεοσυντηρητικής εξόρμησής τους*.

Η ένταση και η σημασία με την οποία τίθεται από τη συντηρητική πολιτική και τους φορείς της το ασφαλιστικό συνδέεται με τρεις πολύ σημαντικούς παράγοντες:

Πρώτο, με τη «μάχη» για τη μείωση του εργατικού κόστους και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων. Πρόκειται για μια παράμετρο ιδιαίτερα σημαντική για το κεφάλαιο στις σημερινές συνθήκες της «παγκοσμιοποιημένης» οικονομίας και του οξύτατου καπιταλιστικού ανταγωνισμού. Καθώς μάλιστα, η παρατε-

ταμένη και «χωρίς ημερομηνία λήξης» λιτότητα έχει συμπιέσει το εργατικό εισόδημα σε επίπεδα σχεδόν ανελαστικά για τη συντήρηση και επιβίωση των εργαζομένων, το κέντρο βάρους της προσπάθειας για μείωση του εργατικού κόστους στρέφεται το τελευταίο διάστημα κυρίως στις πλευρές που δε σχετίζονται άμεσα με το μισθό (ασφαλιστικές και άλλες εισφορές της εργοδοσίας κ.λπ.). Αυτό ακριβώς ήταν ένα από τα κεντρικά μηνύματα της Λευκής Βίβλου, η οποία ανέφερε ότι οι άμεσες φορολογικές και κοινωνικές επιβαρύνσεις των επιχειρήσεων επί της εργασίας αντιπροσωπεύουν κατά μέσο όρο το 40% του εργατικού κόστους (ενώ στην Ιαπωνία το 20% και στις ΗΠΑ το 30%).

Δεύτερο, με τις απαιτήσεις της «ευρωπαϊκής σύγκλισης» της Οικονομικής και Νομισματικής Ενοποίησης, των δεικτών του Μάαστριχτ και ειδικά με αυτές που αφορούν τη δραστική μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και του πληθωρισμού. Το δημόσιο ασφαλιστικό σύστημα θεωρείται ένας από τους πιο σημαντικούς «αντιπάλους», από τα κυριότερα εμπόδια αυτής της «επιχείρησης», μια και τα ελλείμματα και το οικονομικό του κόστος (τωρινό κυρίως και μελλοντικό) αποτελούν βόμβα πολλών μεγατόνων γι' αυτή.

Τρίτο, με το γεγονός ότι οι μέχρι τώρα «φιλότιμες προσπάθειες» των κυβερνήσεων να λύσουν το «γόρδιο δεσμό» του ασφαλιστικού έφεραν μεν κάποια επιμέρους αποτελέσματα (ανάσχεση των ελλειμμάτων κ.λπ.), ωστόσο δεν άλλαξαν ριζικά το σκηνικό. Ως αιτία γι' αυτό, σύμφωνα και με την προαναφερθείσα έρευνα του IOBE, θε-

* Μερικές από τις βασικές ιδέες που ακολουθούν αναπτύχθηκαν με αφορμή τη δημοσίευση, έρευνας του IOBE στο Β. Μιχαλάκης, «Από το "κράτος πρόνοιας" στην "αγορά πρόνοιας", ΠΡΙΝ, 17/3/1996.

ωρείται το γεγονός ότι *όλες αυτές οι ρυθμίσεις αφορούσαν σημαντικές μεν, αλλά περιφερειακές πλευρές του ασφαλιστικού συστήματος* (ύψος εισφορών και παροχών, όρια συνταξιοδότησης κ.λπ.): *δεν άγγιξαν τη δομή και τη φιλοσοφία του, τις πιο θεμελιακές πλευρές της συγκρότησης και της λειτουργίας του, και ως εκ τούτου δεν έθεσαν τη βάση για την «ουσιαστική απενεργοποίηση αυτής της ωρολογιακής βόμβας» που ακούει στο όνομα ασφαλιστικό.* Εκτός αυτού, κάποιες από τις εν λόγω ρυθμίσεις (π.χ. αύξηση εισφορών) είχαν, σύμφωνα πάντα με την έρευνα του IOBE, αρνητικές επιπτώσεις, γιατί έτσι «επιβαρύνθηκε το κόστος παραγωγής με αρνητικά αποτελέσματα για την ανταγωνιστικότητα των εγχώριων προϊόντων».

Όλοι αυτοί οι παράγοντες πιέζουν συνεπώς το κατεστημένο *για μια ριζική αντιδραστική τομή στα ασφαλιστικά πράγματα και όχι για κάποιες μικρομεταρρυθμίσεις του υπάρχοντος ασφαλιστικού μοντέλου.*

* * *

Το ασφαλιστικό σύστημα, λοιπόν, *αναδεικνύεται τη δεκαετία του '90 σ' ένα από τα κεντρικότερα ζητήματα της κοινωνικής αντιπαράθεσης στη χώρα μας και διεθνώς.* Αυτό καθορίζεται, κατ' αρχήν, από την προσπάθεια των κυβερνήσεων και του κεφαλαίου να υπερβούν από αντιδραστική σκοπιά το ασφαλιστικό μοντέλο του «κράτους πρόνοιας», το μοντέλο που τους κληροδότησε η περίοδος των παχιών αγελάδων για τον καπιταλισμό, ο κείνσιανισμός, η έκθεση του Μπέρεριτζ στην Αγγλία και το New Deal του Ρούζβελτ στις ΗΠΑ. Καθορίζεται όμως κι από τη στάση της αντίπερα όχθης, του εργατικού κινήματος. Δεν είναι τυχαίο, απ' αυτή την άποψη, ότι *μερικοί από τους κορυφαίους εργατικούς αγώνες της δεκαετίας του '90 είχαν στο επίκεντρό*

τους το ασφαλιστικό, όπως στην Ελλάδα το φθινόπωρο του '92 με αφορμή το νόμο της ΝΔ, στην Ιταλία με τη διαδήλωση του ενός εκατομμυρίου στο κέντρο της Ρώμης στις 12 Νοεμβρίου του 1994, στη Γαλλία τον περασμένο Δεκέμβριο, στη Γερμανία κ.λπ.

* * *

Ας επανέλθουμε, όμως, στις επιχειρούμενες αλλαγές του ασφαλιστικού συστήματος. Η καλύτερη μελέτη τους αναδεικνύει ορισμένες κεντρικές πλευρές των μέτρων που προωθεί η κυρίαρχη αστική πολιτική.

Στην προμετωπίδα αυτής της πολιτικής βρίσκεται η μετάβαση από το «κράτος πρόνοιας» στην «αγορά πρόνοιας». Η μετάβαση, δηλαδή, από ένα καθεστώς που θεωρούσε την ασφάλιση υποχρέωση της πολιτείας προς τον πολίτη —αποσυνδεδεμένη (όσο μπορεί να είναι στον καπιταλισμό) από τις διαδικασίες της αγοράς— σ' ένα νέο καθεστώς που θεωρεί την ασφάλιση υποχρέωση του πολίτη προς τον εαυτό του· μια υποχρέωση που θα καλύπτεται είτε από τα δημόσια ταμεία (που, ωστόσο, θα λειτουργούν με ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια και ανταποδοτικά χαρακτηριστικά) ή από τις ιδιωτικές ασφαλιστικές εταιρίες.

Στα πλαίσια αυτού του συστήματος (που ονομάζεται κεφαλαιοποιητικό ή ανταποδοτικό, σε αντιδιαστολή με το προηγούμενο, που ονομάζεται διανεμητικό), η συνεισφορά του κράτους θα είναι συμβολική, επικουρική. Θα έχει το χαρακτήρα ενός *ελάχιστου εγγυημένου βοηθήματος* (μια και, όπως έλεγε ο πρόην πρόεδρος της FIAT Τζιάνι Ανιέλι, «οι κοινωνικοί αποσβεστήρες έχουν ακόμα ένα λόγο ύπαρξης») — για ύψος ανάλογο με το 50% των μέσων αποδοχών των ασφαλισμένων κάνει λόγο η έρευνα του IOBE. Αυτό το βοήθημα θα γίνεται πραγματική σύνταξη (αν και για όσους θα γίνεται) με τη συμπληρωματική

(στην ουσία τη βασική) κάλυψη του ανταποδοτικού-κεφαλαιοποιητικού άξονα της ασφάλισης, την οποία θα την αγοράζει ο ίδιος ο εργαζόμενος τυπικά εξ ολοκλήρου (ιδιωτικές εταιρίες) ή ουσιαστικά εξ ολοκλήρου (δεύτερος άξονας του IOBE, όπου συνεισφέρουν και οι εργοδότες, με χρήματα όμως που έχουν εξασφαλίσει από την εκμετάλλευση των εργαζομένων).

Η δεύτερη μεγάλη αντιστροφή των αναδιαρθρώσεων αφορά το σκοπό και το περιεχόμενο της κοινωνικής ασφάλισης. Τα προηγούμενα χρόνια, έστω και διακηρυκτικά, η κοινωνική πολιτική και η ασφάλιση διαπνέονταν από την αρχή της παροχής βοήθειας, προστασίας και ασφάλειας στον πολίτη που βρίσκεται σε δύσκολη θέση (ανεργία, ατύχημα, πρόβλημα υγείας, εργασιακή αποστράτευση κ.λπ.). Βεβαίως αυτός ο σκοπός συνδεόταν με τις συνθήκες της κεφαλαιοκρατικής συσώρευσης και αναπαραγωγής που επικράτησαν μεταπολεμικά, ωστόσο, έστω φραστικά, συμπύκνωνε τις αστικές αρχές της κοινωνικής πολιτικής. Σήμερα τα πράγματα αλλάζουν ριζικά. Ακόμα και οι διακηρύξεις —πολύ περισσότερο η πράξη— υποτάσσονται ανοιχτά στις ανάγκες της οικονομίας, της κεφαλαιοκρατικής παραγωγής των επιχειρήσεων. Η «κοινωνική» πολιτική δεν αντιμετωπίζεται βασικά ως «κοινωνική», αλλά ως παράμετρος της οικονομικής πολιτικής. Ως σκοπός της κοινωνικής ασφάλισης δεν προβάλλεται η συνδρομή, η βοήθεια προς τον αναξιοπαθόντα εργαζόμενο ή το συνταξιούχο, αλλά η «παροχή συνοδευτικής πολιτικής» (Λευκή Βίβλος) στους «άλλους στρατηγικούς σκοπούς», όπως η ONE, η σύγκλιση, η ανάπτυξη της «ανταγωνιστικής ισχύος» των επιχειρήσεων και της Ε.Ε., η παροχή κινήτρων (εννοείται στους εργοδότες, με

μειώσεις ή κατάργηση εισφορών) για δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, η αντιμετώπιση των ελλειμμάτων. Πρόκειται για ένα ασφαλιστικό μοντέλο που ως σκοπό του δε θέτει, λοιπόν, τη διατήρηση ενός στοιχειώδους επιπέδου διαβίωσης (πριν και μετά τη σύνταξη), αλλά την εξασφάλιση καλύτερων όρων για την αξιοποίηση του κεφαλαίου και ας στέλνει χιλιάδες και εκατομμύρια ανθρώπους στο περιθώριο της εξαθλίωσης, της ανασφάλειας και της περιθωριοποίησης.

Μαζί με την αλλαγή των σκοπών αλλάζει και ο τρόπος παρέμβασης, με τη μετάβαση «από την παθητική στην ενεργητική πολιτική πρόνοιας». Σ' αυτά τα πλαίσια διακηρύσσεται ότι «η διατήρηση του εισοδήματος δεν μπορεί να αποτελεί το μοναδικό στόχο της κοινωνικής πολιτικής», ότι πρέπει να υπάρξει στροφή των παροχών «σε τέτοιους στόχους, ώστε να παρέχουν μεγαλύτερα κίνητρα για αναζήτηση εργασίας» και ότι πρέπει να διαμορφωθεί μια «κοινωνική» πολιτική η οποία θα έχει στόχο να «υποβοηθήσει τα άτομα να φροντίσουν τους εαυτούς τους και να βρουν μια θέση στην κοινωνία».

Σε ό,τι αφορά τα μέσα με τα οποία θα υλοποιηθούν αυτές οι κατευθύνσεις, έχουν ήδη διαφανεί οι κεντρικοί άξονες.

Πρώτο μέτωπο είναι η μείωση των «κοινωνικών» παροχών, στο όνομα μάλιστα τη «σωτηρίας των ταμείων». Η μείωση αυτή, αναφέρει η Λευκή Βίβλος, «θα μπορούσε να αφορά αρχικά τις εισφορές οι οποίες χρηματοδοτούν δαπάνες που εντάσσονται κανονικά στα πλαίσια της εθνικής αλληλεγγύης: οικογενειακά επιδόματα, ελάχιστες παροχές γήρατος, σοβαρές ασθένειες, μακροχρόνια ανεργία». Ταυτόχρονα, θα αφορά και τα κρατικά κονδύλια «κοινωνικού» χαρακτήρα. Η μείωση προτείνεται να

αναπληρωθεί κυρίως με αύξηση της φορολόγησης των εργαζομένων (π.χ. τσιγάρα).

Δεύτερος δρόμος είναι η μείωση των εργοδοτικών (ή και των εργατικών) εισφορών κοινωνικής ασφάλισης και η μείωση των διάφορων μορφών φορολόγησης των επιχειρήσεων επί της εργασίας. Αυτή η μείωση και γενικότερα οι κοινωνικές περικοπές αφορούν πρωταρχικά τις εταιρίες που πραγματοποιούν τις αλλαγές που προκρίνει η κυρίαρχη πολιτική και θα εφαρμόζονται κατά προτεραιότητα στα λιγότερο υψηλά επίπεδα αμοιβών, στους νέους, στους λιγότερο ειδικευμένους ή ανειδίκευτους.

Η «επέκταση του διαστήματος της εργασιακής ζωής» (προς τα κάτω, την παιδική εργασία και προς τα πάνω, «μέχρι εσχάτου γήρατος»), η αύξηση της «ποσότητας της εργασίας που συμβάλλει στην παραγωγή πλούτου και στη χρηματοδότηση της αλλη-

λεγγύης» είναι μια τρίτη ρύθμιση. Τη συμπληρώνουν οι ευέλικτες ρυθμίσεις συνταξιοδότησης, ώστε να καταστεί δυνατή η μεταβλητή ηλικία συνταξιοδότησης και ο συνδυασμός σύνταξης και εισοδήματος από εργασία.

* * *

Αναφερόμενος στο νέο κοινωνικοασφαλιστικό καθεστώς που ανατέλει με μια έκρηξη ειλικρίνειας, ο πρώην πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ζακ Ντελόρ το είχε παρομοιάσει μ' αυτό της Ταϊβάν. Δεν ξέρουμε αν αυτό λέγεται πρόοδος ή πορεία προς το 2.000. Εμείς το λιγότερο που θα μπορούσαμε να το χαρακτηρίσουμε είναι επιστροφή στη βικτωριανή περίοδο του νόμου περί φτωχών και της ελεημοσύνης και ένδειξη πρωτοφανούς κοινωνικής βαρβαρότητας από τη σύγχρονη κεφαλαιοκρατική κοινωνία και τους διαχειριστές της.

«Κτίσματα» 1986